

ВОЈНО ДЕЛО

ОПШТЕВОЈНИ ТЕОРИСКИ ЧАСОПИС

БРОЈ 3

МАРТ 1954

ГОДИНА VI

Генерал-мајор **ВЕКОСЛАВ КОЛБ**

ШТАБНИ ОФИЦИРИ

Важност штаба у оквиру савремене армије огромно је порасла, како због повећања бројног стања јединица, нарочито виших, и њиховог деловања на великим просторствима, тако, пре свега, и због њиховог компликованог и разноврсног састава и функционисања. Старешини једне такве јединице немогуће је командовати без већег или мањег броја сарадника, саветодаваца и помоћника који ће му помоћи у руковођењу тако компликованим механизмом, тј. у припремању елемената и подношењу алтернативних предлога за доношење одлуке, у формулисању донете одлуке у виду заповести, директива, наређења, упутстава, елабората и тсл., у њиховом тумачењу и објашњавању, као и при контроли извршења командантове одлуке. Да би идеје које се рађају у штабу биле засноване на стварности, потребно је да њихови покретачи буду обдарени интелигенцијом и проницљивошћу и да располажу широком општом културом да би из мноштва података могли уочити оно што је битно и најважније, да би умели довести у узрочну везу чињенице и догађаје који се у модерном рату често мењају вртоглавом брзином, да би могли правилно обрадити и формулисати командантове замисли, итд., итд. Док код команданата доминантну улогу игра карактер и морална храброст за пријем одговорности, дотле се код штабног официра највише истиче потреба за знањем. Тиме, наравно, није речено да команданти не морају имати знања, односно да код штабног официра карактер није од значаја. Ствар је у томе да у функционалној дужности команданта најважнију улогу игра карактер, а код штабног официра — знање. Знање штаба, па према томе и штабног официра, и карактер команданта — командантска храброст — треба да се узајамно допуњују сачињавајући складну целину, која ће повести јединицу у успех. План за Таненбершку битку лежао је у фијоци начелника Оперативног одељења 8 немачке армије, потпуковника Хофмана (доцнијег генерала), још у време када је ова армија водила неуспешан бој код Гумбинена. Међутим, тада

се на челу армије налазио генерал Притвиц који није био кадар да прими одговорност и да донесе одлуку за тако компликовану операцију, као што је била Таненбершка. Тек када је дошла нова командна двојка: Хинденбург у својству команданта, а Лудендорф у својству начелника штаба, покренут је цео механизам 8 армије новим путем који је довео до познате класичне победе код Таненберга — до окружења већег дела 2 руске армије генерала Самсонова. С друге стране, шта су у Француско-пруском рату 1870 године маршалима Базену и Мак Махону вредели ратно искуство и ратна слава, стечени на Криму, у Мексику и у Италији, када су поред осталих тешкоћа и личних слабости имали и штабове који нису били способни да им помогну и изврше одговарајуће техничке прорачуне. Због тога је, природно, долазило до лутања јединица, замарања људства, до огромних дубина колона и упућивања јединица правцима којима оне нису могле проћи било због конфигурације земљишта, било због дејства непријатеља. Под таквим условима, а при осталим неповољним друштвеним, политичким и војним околностима свакако је морало доћи и до катастрофалних пораза француске армије код Меца и Седана.

Мирнодопски и ратни живот савремене армије обухвата низ ситних детаља, у које командант не може лично да улази, јер би се иначе изгубио у њима. Он може да даје само општу линију рада. А ти детаљи, који спадају у надлежност штаба, односно штабних официра, имају велики значај, јер сви скупа често дају целину која понекад може бити пресудна. Штабни официри врше припрему судбоносних одлука, јер од њиховог рада умногоме зависи целисходност тих одлука. Тврђење да извршење неког посла, без обзира да ли се ради о војним штабовима или цивилним надлештвима, зависи од референата за 75, па и више процената, садржи много истине. Најзад, штаб је таква организациона форма у којој се искуство, постојаност, упорност и чврстина старијих официра — команданата може корисно допунити свежином духа, полетом, покретљивошћу, довитљивошћу, богатством идеја и знања, као и великим капацитетом рада млађих официра — штабних официра. Све нам то указује на неопходност да штабно особље буде способно. Баш због тога што све државе данас увиђају ову истину, оне поклањају велику пажњу проблему штабног официра. А пошто се целокупност тог проблема не може обухватити у пуној ширини у једном чланку, овде ћу размотрити питање статуса штабног официра, начин његовог избора и спремања и стил његовог рада¹⁾. При томе ћу изнети само три карактеристична решења: стални генералштабни-штабни официри, повремени генералштабни-штабни официри и штабни официри родова војске. Међутим, између њих постоји низ варијанти, тако да се уопште не може говорити о неком

¹⁾ За творца основних поставки савременог штаба сматра се шведски краљ Густав Адолф. Међутим, најзначајнији корак унапред учињен је у доба Наполеонових ратова и у периоду после њих. На томе пољу истичу се нарочито Тиебо, Бертије, Жомини, Шарнхорст, Гнајзенау, Мифлинг, Масенбах и други. Исто тако и проблем штабног официра решавале су разне државе на различите начине.

општем правилу или шаблону, јер то питање решава свака армија према својим специфичним приликама.

Штабни официри генералштабне струке

Тип сталног официра генералштабне струке карактерише немачки генералштабни официр (мада су овакви официри постојали и у царској руској, аустриској, италијанској, српској, бившој југословенској, бугарској и неким другим војскама).

У Немачкој се још од времена Фридриха Великог поклањала велика пажња служби штабног официра, затим у току и после Наполеонових ратова, да би достигла врхунац после Француско-пруског рата 1870/71 године.

Маршали Молтке старији и Шлифен дали су немачком штабу, односно Генералштабу нарочити печат. Било би сувише опширно ако би се упуштали у анализу развоја немачког штаба, који по нашој терминологији одговара појму команде. У немачком штабу, почев са дивизиским, кључне позиције су заузимали генералштабни официри, чији је број био веома ограничен, као што ће се касније видети. Они су били главни координациони фактори и носиоци идеја, а налазили су се на челу појединих организационих јединица штаба. Они су припадали посебној затвореној генералштабној струци, у којој су текли каријеру све дотле док нису стигли до генералских — командантских положаја. Остали официри штаба припадали су појединим родовима и другим струкама (службама). Генералштабни официри нису били школовани и васпитани само за штабне функције, већ су били предестинирани и за највише командне положаје. Селекцији генералштабних официра поклањала се изванредна пажња. Важило је опште правило да је важнији квалитет него број. Због тога су формациска места, предвиђена за генералштабне официре, радије попуњавана официрима родова војске него генералштабним официрима слабијих квалитета. Тако се може и разумети да је Немачка армија пред улазак у последњи рат имала свега око 300 генералштабних официра, чији се број у рату попео на око 1.200. Пре Првог светског рата избор кандидата за будуће генералштабне официре вршио се на основу конкурса који је предвиђао полагање пријемног испита за ступање на Ратну академију (Kriegsakademie). После Првог светског рата генерал фон Сект је проширио основ за избор будућих генералштабних официра, јер је прва селекција официра који су могли постати кандидати за генералштабну струку вршена на испиту код корпусне области (Wehrkreisprüfung). Оваквим испитом, који је био обавезан за све официре после 8 до 10 година активне службе (обично у чину поручника), уједно је била маскирана селекција генералштабног кадра који је био забрањен одредбама Версајског уговора о миру. На основу постигнутих резултата на испиту кандидати су груписани у четири групе: за генералштабну изобразбу, за ађутанте виших старешина (генерала), за наставничку делатност и за трупну службу. За генералштабну наставу која је трајала три, а пред Други светски рат (услед убрзане изградње армије) свега две године, обично је одређивано 10% официра. Обука официра састојала се из теориске наставе, тактичких и научних путовања, учествовања на маневрима и стручног стажа у трупи. За генералштабне приправнике одређивано је свега око 30 до 40% кандидата који су похађали генералштабну наставу. После генералштабне припреме, која је трајала 18 месеци (стаж у Генералштабу и трупним штабовима), вршен је дефинитиван превод у генералштабну струку. За време рата настава је скраћена (девет месеци практичног стажа у дивизиском штабу и у свима главним родовима војске и девет месеци наставе у Ратној академији) и донекле ублажен критериј преласка у струку, јер избор генералштабних кандидата није вршен на основу теориског испита, већ на основу борбеног искуства, држања пред непријатељем и оцена претпостављених старешина. После стручног стажа упућивано је око 50% кандидата у Ратну академију, а по завршеном школовању превођено је у гене-

ралштабну струку свега око $\frac{2}{3}$ слушалаца, тј. само $\frac{1}{3}$ првобитно примљених кандидата.

Селекција и школовање немачког генералштабног кадра пред последњи рат били су карактеристични по томе што је био искључен сваки конкурс и добровољно јављање за генералштабно школовање, јер је све зависило од службених оцена претпостављених старешина, односно од обавезног испита код корпусне команде, тако да је упућивање на школовање вршено по службеној наредби. Узроке овоме треба тражити и на политичком пољу. Познато је да су се после Првог светског рата у Немачкој појавила доста јака социјална струјања која су претила да угрозе позиције владајуће буржоазије и феудалаца — јункера. Према томе, наведене мере свакако су имале за циљ да се спречи да се у Генералштаб, као важан инструмент владајуће класе, не увуку непожељни елементи.

У штабу (команди) немачке дивизије била су 3 генералштабна официра који су заузимали положаје начелника Оперативног отсека — уједно начелника штаба (I а), Обавештајног отсека (I с) и Позадинског отсека (I б). Због малог броја генералштабних официра, положај начелника Обавештајног отсека скоро никада није могао бити попуњен генералштабним официром, а положај начелника Позадинског отсека само изузетно. У штабу (команди) корпуса постојала су 4 генералштабна официра — 3 у командном и 1 у позадинском ешелону, као начелник позадине (квартирмајстор). У штабу (команди) армије и групе армија постојало је 9 генералштабних официра — 5 у командном и 4 у позадинском ешелону штаба — команде.

Службени статус немачког генералштабног официра разликовао се од статуса осталих официра, поред осталог, у томе што су у мирно доба чин генерала (плата генерал-пуковника износила је око 24.000 рајхсмарака годишње) по правилу могли да добију само генералштабни официри, а остали официри само чин пуковника (са платом око 12.000 рајхсмарака годишње), док је у ратно доба генералски чин био доступан свакоме који би пред непријатељем показао одговарајуће командантске способности. Поред тога, превођење у Генералштаб било је везано за унапређење у чин мајора, с тим што су генералштабни официри у појединим вишим чиновима проводили краће време од официра родова. Тако, на пример, док је за мајоре и потпуковнике родова требало служити по 4 године, а за пуковника 9 година (с тим да је граница за старосну пензију износила 55 година живота), дотле је у чину генералштабног мајора било потребно 3, за генералштабног потпуковника, пуковника и генерал-мајора само по 2 године, за генерал-лајтнанта 4 и за генерал-пуковника 6 година (с тим да је за генералштабне официре граница за старосну пензију износила 65 година. За ниже официре било је предвиђено 10 година у чину потпоручника и поручника и 7 година у чину капетана.

Поред разлике у годинама службе у појединим чиновима између генералштабних официра и официра родова војске постојала је разлика и у униформи. Најзад, за генералштабне официре постојала је по правилу обавеза командовања пуком у чину пуковника или потпуковника. Командовање дивизијама и вишим јединицама такође је било резервисано првенствено за генералштабне официре.

Овде сам изнео више детаља о немачком генералштабном официру зато што се обично сматра да се он по својим способностима истицао у односу на штабне официре других војски. Оваква оцена има само релативно оправдање, јер је Немачка ипак изгубила два рата, иако су узроци пораза првенствено политичко-економског, а мање војног карактера. Но, и поред тога, по моме мишљењу, много кривце лежи и на немачком генералштабу, који је био исувише уверен у своје знање и способности. Његово самопрецењивање често се претварало у препотентност, која је довела до прецењивања војних, а занемаривања политичко-економских фактора, тако да је земља

у два маха доведена до тоталног пораза. Истина, немачки генералштаб је развијао војну страну ратовања до велике висине, али је при томе пренебрегавао остале факторе који су у савременом рату ако не важнији, а оно бар равноправни са војним. Немачки Генералштаб сматрао је вођење рата својим монополем. Он није могао схватити да се круг руководиоца рата може проширити и на нека грађанска лица. Док су се таква схватања могла разумети до почетка XX века, она су прелажењем рата у свеобухватни рат постала фатално штетна. То су разлози што се све више губи институција класичног генералштаба, чији је последњи изданак уствари био немачки генералштабни официр. Он је у исто време био одраз немачког милитаристичког духа који је генералштабну струку изрођавао у посебну клику, ма колико се истицала следећа Молткеова аксиома за стил рада генералштабног официра: „више бити но изгледати, много урадити, а мање се истичати“²⁾. Немачки Генералштаб не би могао пристати да буде зависан од политике, па чак ни да буде под контролом министра војног који је био војно лице. Због тога се с правом тврди да су најпре Пруска, а затим Немачка постајале генералштабне државе. Као што се види, оваква институција Генералштаба не одговара савременим демократским стремљењима, нити може бити одраз модерне свеобухватне мобилизације свих снага земље и њиховог општег ангажовања у рату. Она може да буде опасна и за саму армију, јер њене велике привилегије изазивају зависти које могу имати врло штетне последице по морално јединство оружаних снага.

Начелник штаба у немачкој војсци био је двојник команданту у руковођењу, тако да се уз командантово име увек износило и име начелника штаба. Ако се не би слагао са командантом по извесним питањима, начелник штаба је имао право да тражи интервенцију преко начелника штаба претпостављене команде. Колики је значај имао начелник штаба види се и по томе што се могло десити да буде смењен због неуспеха у операцијама, а да његов командант задржи свој положај.

У сталне генералштабне официре спадали су и генералштабни официри бивше српске, а доцније и југословенске војске³⁾.

Законом о устројству војске и морнарице од 1923 године била је предвиђена генералштабна струка, али је назив „генералштабни официр“ замењен са „официр рода војске за генералштабне послове“ (на пример „генералштабни потпуковник“ постао је „пешадиски, артиљериски и тсл., потпуковник за генералштабне послове“), а промењена је и њихова униформа тако да је више приближена униформи родова војске.

²⁾ Mehr sein als scheinen, viel leisten, wenig hervortreten.

³⁾ По завршетку Првог светског рата у нову војску ушло је око 40 генералштабних официра српске војске и око десетак генералштабних официра бивше аустријске војске. Иако је у периоду између Првог и Другог светског рата школован приличан број нових генералштабних официра, ипак их је у почетку Другог светског рата било свега око 160, тј. око 1,6% од укупног бројног стања активних официра.

Интересантно је да је ова промена извршена после три победоносна рата српске војске, у којима су генералштабни официри свакако имали велике заслуге. Тежња је била да се генералштабни официри више повежу са родовима војске и да се приближе не само трупи, већ и системима штабних официра тадашњих западних савезника, одбацујући систем Немачке и Аустрије — дотадашњих непријатеља Србије. Међутим, за те промене било је и других разлога. Све до 1918 године знатан део српских генералштабних официра припадао је организацији „Црна рука“ у којој су били и Драгутин Димитријевић-Апис, генералштабни пуковник, и војвода Путник тадашњи начелник генералштабне струке. Према томе, ове промене од 1923 године настале су по интенцијама двора, јер се деловање „Црне руке“ постепено окретало противу њега. После Александрове смрти, непосредно пред почетак новог рата враћен је официрима генералштабне струке статус који су имали и пре 1923 године.

Генералштабни официри бивше југословенске војске добијани су на основу слободне конкуренције кандидата за пријем у Вишу школу Војне академије. Кандидати су конкурисали и полагали пријемни испит. Право на конкурс имали су официри родова војске са најмање 3—4 године трупне службе. За слушаоце Више школе Војне академије примано је просечно око 25% пријављених кандидата, тако да је у појединим класама, почев од 1924 године, било по 40—80 слушалаца, а раније знатно мање, јер још није било прилива послератних официра. После завршетка Више школе, која је трајала две године (школу је успешно завршавало просечно око 95% слушалаца), свршени слушаоци су одлазили у трупу на командовање, с тим да су после две године командовања имали право да конкуришу за пријем на припрему у Генералштабу⁴). Годишње је примано око 15 приправника, тј. око 20—30% свршених слушалаца Више школе Војне академије. На припрему су примани они официри који су по рангу најбоље завршили Вишу школу Војне академије, под условом да су имали повољну оцену за командовање у трупи. Припрема за Генералштаб трајала је две године. За то време приправници су пре подне радили (двократно радно време) у Генералштабу на редовним пословима (с тим да су морали прећи бар кроз две групе послова, например, кроз оперативне и организациске и тсл.), док су по подне били углавном слободни за обраду писмених тема које су им, у зависности од обимности, даване у размацима од 7—14 дана. Поред тога, приправници су радили и задатке под надзором наставника у службеном времену, организоване су ратне игре, а лети су боравили око 3 месеца на генералштабним, војнонаучним путовањима и тсл. После сваке наставне

⁴) 1938 године образован је „Допунски течај Више школе Војне академије“ који је трајао годину дана, а који је уствари био прва година припреме за Генералштаб, тако да су свршени слушаоци овог течаја превођени за приправнике друге године генералштабне струке и упућивани на рад у Генералштаб. На Допунском течају слушаоци су искључиво радили домаће и школске задатке из тактике, стратегије, фортификације и позадинске генералштабне службе и одлазили на генералштабно путовање.

године сумиран је успех, тако да су са припреме отпуштани они који нису задовољавали. По завршеној припреми приправници су добијали двомесечно отсуство за припремање усменог и писменог испита. Усмени испит је полагаан пред генералштабном комисијом коју су сачињавали начелник генералштаба са својим помоћницима и начелници дирекција (управа). У генералштабну струку превођено је просечно око 80% од примљених кандидата, односно око 5—7% од броја кандидата који су полагали пријемни испит за Вишу школу Војне академије.

Положени испит за генералштабну струку признавао се као положени мајорски и пуковнички испит. Ако генералштабни пуковник не би положио испит за генералштабног бригадног генерала, он би био преведен у род из кога је потицао и произведен у чин генерала дотичног рода, што значи да му је практично био признат чин бригадног генерала. Командни стаж генералштабних официра у трупи био је упола мањи од командног стажа потребног за унапређење осталих официра родова војске. Тако, на пример, да би био унапређен у чин пуковника, било му је довољно да у чину мајора или потпуковника командује само једну годину јединицом батаљонског ранга, а тако исто да командује једну годину пуком да би могао бити унапређен у чин бригадног генерала.

Завршени слушаоци Више школе Војне академије међусобно су задржавали ранг са Ниже школе, али су долазили на чело свих осталих другова из њихове класе који су завршили само Нижу школу Војне академије, док су генералштабни официри у својој класи долазили и испред оних који су завршили само Вишу школу Војне академије. На тај начин, они су први долазили на ред за постављење на више положаје, као и за унапређење — пошто су се постављења и унапређења вршила на упражњена формациска места.

Напредовање официра за време мира било је, поред осталих услова (повољна оцена, положени испит, итд.), ограничено и стручном школском спремом (квалификацијама). Официри без Ниже школе Војне академије могли су добити највише чин потпуковника, са Нижом школом чин бригадног генерала, а са Вишом школом и највише чинове. Међутим, пошто је законом било предвиђено да се при избору лица за чин пуковника и више чинове даје предност онима који имају јаче квалификације и ратне заслуге, то се у мирнодопској пракси све више дешавало да су официри са Вишом школом Војне академије напредовали само до чина дивизијског генерала закључно, док су до чина армиског генерала стизали махом само официри са генералштабном спремом.

Према формацији, у штабу мирнодопске дивизијске области било је предвиђено по 3—4, а у штабу ратне дивизије 4 генералштабна официра (начелник штаба, оперативни отсек 2, позадина 1); у штабу мирнодопске армиске области 4, а у штабу ратне армије 11 (6 у командном и 5 у позадинском делу); у ратном штабу групе армија 7 генералштабних официра.

У централним органима Генералштаба генералштабни официри су заузимали положаје начелника дирекција, одељења и отсека који су имали претежно општи — генералштабни значај.

Генералштабни официри су свакако имали темељну војну спрему и способност за рад у штабовима. Али, пошто нису имали довољно праксе у командовању, јер су већином били одвојени од трупног живота и трупних вежби, они су се претварали у канцелариске раднике бирократског типа. Иако су неки од ових официра ступали у Генералштаб по протекцији, ипак је таквих било мање него што се обично говорило. Тачно је, међутим, да генералштабни официри нису уживали симпатије код осталих официра због њихових приви-

легија и издвајања у посебну категорију официра, а понекад и због њиховог неприкладног и надменог опхођења са осталим официрима. Као и немачки генералштабни официри, они се нису довољно бавили политичким и економским питањима, тако важним у савременим ратовима. Зато на Генералштабу, поред осталог, лежи велики део одговорности и у томе што је тако мало урађено на осамостаљењу државе у погледу одбранбене индустрије. Најзад, Генералштаб бивше југословенске војске био је инструменат ненародне владајуће класе која није водила рачуна о веома важним факторима, као што су нерешени основни политички, национални и социјални проблеми у држави, а који су често били у Генералштабу заштравани и тиме још више продубљивани. Због тога је и дошло до распадања војске и државе још у току првих дана налета непријатеља.

Повремени генералштабни официри

Иако су Французи све до Француско-пруског рата 1870/71, исто као и Немци, имали посебну струку са штабним официрима, ипак се она битно разликовала од немачке генералштабне струке, зато што су Французи знатно мање пажње поклањали обуци генералштабних официра, који су се више бавили цртањем карата него тактичким проблемима и потребама трупе, те су тако постали бирократе.

Генералштаб је био укинут после изгубљеног рата 1870/71 године, али се показало да савремена војна управа не може правилно да функционише без њега. Због тога је Генералштаб ускоро опет формиран као једна организациона јединица Министарства рата, а не као тело непосредно потчињено врховном команданту (цару), као што је то било до Француско-пруског рата, са циљем да се ова важна институција стави под парламентарну контролу. Иако после тога није никада више враћена институција сталног генералштабног официра, ипак је поклањана пуна пажња школовању и добијању добро образованих штабних официра. За то је до Другог светског рата у првом реду служила Виша ратна школа (*École supérieure de guerre*), у којој се нису припремали само штабни официри, него су се стицала и знања потребна војним командантима. Њени наставници су били например Жофр, Фош и друге француске војсковође Првог светског рата. У ову школу, која је трајала две године, официри су улазили на основу конкурса, после полагања испита и после стажа у разним родовима војске. После успешно завршеног школовања официри су добијали диплому за службу у штабу, као и одговарајуће звање, например мајор дипломиран за штабне послове (*commandant breveté de l'état-major*). Они су задржавали униформу свога рода војске са додатком мале значке штабног официра на оковратнику у виду мале пчеле као обележја радиности, али нису имали никаквих других привилегија у односу на остале официре. Истина, овако школовани официри имали су предност за брже добијање виших положаја, а тиме и за унапређење. За разлику од сталних генералштабних официра немачког типа, који су само повремено и доста ретко одлазили на ко-

мандовање, редовну службу ових француских официра претстављала је трупна служба, пошто су они само повремено позивани на штабне дужности.

Има се утисак да француског официра није привлачила и одушевљавала штабна служба колико командантски положаји преко којих се текла каријера. Лик начелника штаба, а поготово осталог штабног особља, био је већином у потпуној сенци и ретко се када и помињао. После Другог светског рата Французи су изменили систем школовања штабних официра. У том циљу створене су посебне штабне школе за копнену војску, ратну морнарицу и ратно ваздухопловство. У школу се примају способни нижи официри, од 25—34 године старости, по предлогу претпостављених старешина, с тим да њиховом пријему не претходи припремање и стажеви у циљу стицања опште-војних знања из свих родова и видова оружаних снага, као што је то било раније. По завршетку школе официри добијају диплому за штабне послове са којом се раније излазило из Више ратне школе. Поред тога, створена је посебна школа у којој се припремају официри, стари 32—42 године, чина мајора и потпуковника, за командантске положаје и за обједињену употребу видова оружаних снага. Пријем кандидата врши се на основу конкурса и после положеног пријемног испита. Школовање траје две године (стварно 21 месец), с тим што се једну годину настава изводи по видовима, а 7 месеци заједничка комбинована настава уз продужење наставе по видовима. Међутим, за школовање вишег војног кадра (пуковника и генерала) на највишем нивоу, тј. на нивоу народне одбране, постоји и Институт народне одбране, који заједно похађају и кадрови из грађанства (дипломатија, привреда, санитет, итд.), слично као и у америчком систему школовања вишег кадра (Француска је после Другог светског рата усвојила многе организационе форме и методе рада војске САД).

У односу на образовање штабног официра овај француски систем школовања изгледа доста једностран, јер штабни послови постојау много компликованији на нивоу комбинованих операција у којима је ангажовано више видова оружаних снага. Према томе, штабни официри морају да имају одговарајућа знања и на томе пољу.

Иако је систем повременог генералштабног официра, који постоји у Француској, много ближи савременој стварности и демократском духу, он ипак није могао да уклони све оне супротности које се рађају између трупног и штабног официра. У чланку анонимног писца (вероватно штабног официра), под насловом „Штабни официр“ (*L'officier d'état-major*), од 1910 године, у одговору на чланак о трупном официру објављеном у Париској ревији (*Revue de Paris*), између осталог стоји:

„Зашто се окомио да би доказао како је живот трупног официра тежи од живота штабног официра. Бачено је довољно семена раздора па није требало додати и ново...“ или

„Ми се не можемо сложити са писцем из „Париске ревије“ при упоређењу трупне и штабне службе. У томе има веома живих предрасуда које треба искоренити. Ми не знамо зашто се трупном официру супрот-

ставља штабни официр као службеник који живи у посебном свету, који има само да покупи цвет војничке каријере, остављајући друговима у трупи само трње...“.

У војсци САД постоји сличан систем добијања штабних официра и слично устројство кадра генералштабних официра. Служба генералштабног официра није стална, нити је Генералштаб затворена институција. За време док се официри одговарајућих стручних квалификација налазе на генералштабним дужностима, они припадају кадру генералштабних официра, а опет се враћају свом роду војске када одлазе на службу у трупу и на друге дужности (што по правилу бива после сваке четири године). За време док се налазе на генералштабним функцијама официри носе посебно обележје Генералштаба на реверима блузе, као што и сваки род и служба има своје обележје.

За школовање генералштабних официра постоји командноштабна школа која траје свега 10 месеци. У школу се прима око 400 слушалаца који имају 8—15 година службе, а на основу предлога претпостављених старешина. Настава се изводи у оквиру дивизије, корпуса и у извесном степену — армије. Заједничко образовање официра за командне дужности траје 8 месеци, а затим се слушаоци ради специјализације (која траје 2 месеца) деле на персоналну (1), обавештајну (2), оперативно-организациско-наставну (3) и позадинску генералштабну групу (4).

У Ратној школи копнене војске, која такође траје 10 месеци, продужава се обука официра за командне и штабне дужности, али на вишем нивоу него у командноштабној школи: армија, група армија и војишта. У школу се прима годишње око 100 слушалаца са 13—21 годином активне службе. Најзад, у САД постоји и Национална ратна школа (Школа народне одбране) у коју се прима по 30 официра сваког вида оружаних снага и 15—20 слушалаца из грађанства. У овој школи, која траје 10 месеци, добијају највише војно образовање официри који треба да руководе са више родова оружаних снага, а грађанска лица знања из вођења рата по цивилној линији.

Иако амерички генералштабни официри немају неке посебне привилегије ни у погледу напредовања ни у погледу плата, они ипак, као најспособнији официри, имају више могућности за брже напредовање и стицање положаја од осталих официра. Код Американаца постоји опште правило да официр мора да буде подједнако способан за командне и штабне функције. Овакав систем Генералштаба и генералштабних кадрова претставља прихватљиво решење за образовање руководећег органа савремених оружаних снага. Попуна генералштабног кадра стављена је на довољно широку основу, јер се не постављају никакве вештачке преграде. За генералштабне послове могу се употребити сва лица способна за те послове, чак и без обзира на њихове школске квалификације. Повременост службе омогућава да се штабно особље довољно повеже са трупом и да се тиме трупна искуства успешно преносе на штабове и обратно. На тај начин, штабови заиста могу да служе трупи и олакшавају њен рад, избегавајући трења која би могла да се појаве између њих; лица неспособна за штабну службу могу се лако уклонити са тих места и распоредити на друга која ће им више одговарати. Најзад, овакав систем онемогућава да се унутар армије створи организам који би у извесним условима

могао да пређе границе свога делокруга и да наметне своју вољу органима народне власти и органима државне управе. Али, овакав систем има и својих недостатака, који се првенствено огледају у томе што овим не могу да се створе онакви штабни специјалисти какве пружа систем сталног генералштабног официра, тако да се квалитет мора надокнађивати квантитетом. Другим речима, не може се створити универзалан официр — способан за све генералштабне послове — већ се мора применити систем специјализације генералштабних официра по напред наведеним групама штабних послова (Г 1—4). Док су немачки штабови били веома скромни по броју генералштабних официра, дотле су штабови америчке војске веома бројни, са свима слабостима које из тога произилазе. Иако се организационој структури те армије ставља замерка да су разне помоћне службе сувише развијене у односу на борачке делове јединица, то ипак не значи да напред наведени систем не одговара специфичностима америчке војске и њеним потребама.

Официри родова војске као штабни официри

Царска Русија је изграђивала свој штабни систем почев од Петра Великог, али је тек 1832 године, по стручним саветима Жоми-нија, основана „Николајевска генералштабна академија“, кроз коју су пролазили руски штабни официри скоро читав један век, тј. све до револуције 1917 године. По угледу на многе друге војске, а нарочито на немачку, генералштабни официри су били увршћени у посебну генералштабну струку затвореног карактера. Слабости функционисања руског Генералштаба дошле су до пуног изражаја у Кримском, Руско-јапанском и Првом светском рату. Показало се да су многе од ових слабости произилазиле због јаке бирократизације генералштабних официра, који су се предавали теорисању и филозофирању не водећи довољно рачуна о стварним чињеницама и потребама трупног живота и рада. Неки сматрају да су се функционални недостаци руског Генералштаба огледали углавном у томе што се позадинске службе нису налазиле под довољном контролом Генералштаба, што је, слично немачком Генералштабу, давана сувише водећа улога оперативној групи послова запостављајући остале групе послова, нарочито обавештајну, тако да су операције извођене више према сопственим жељама, не водећи рачуна о непријатељу, и тсл.

После револуције у армији СССР-а укинут је статус генералштабних официра као посебне струке, али су Генералштаб, као централна установа, и трупни штабови морали да продуже своје функционисање, тако да и данас постоје. У армију је био преузет знатан број бивших генералштабних официра који су претстављали и језгро почетног наставничког кадра на разним штабним школама, а нарочито на Фрунзеовој и доцније формираној Ворошиловској генералштабној академији. Они су на тај начин и на нову армију преносили многа штабна схватања некадашње руске војске, иако данас не постоји посебна генералштабна струка.

Положај совјетског штабног официра знатно се разликује од статуса штабних официра осталих армија. Иако стиче штабно образовање у разним школама, он не носи назив генералштабног официра (јер и не постоји посебан кадар генералштабних официра), нити је посебно обележен када се налази на генералштабним дужностима. Иако се официри припремају у заједничким школама за командантске и штабне функције, они се на основу личних склоности и способности оцењују да ли су подеснији за командантске дужности или за штабне послове. Штабни официри остају у својим родовима, али се сматрају специјализованим за штабну службу, те се првенствено и одређују у штабове јединица свога рода, односно у штабове родова војске у оквиру команди дивизија, корпуса, армија итд. Високи штабови општевојног карактера, на пример штабови у оквиру команде армије и фронта као и Генералштаб, првенствено се попуњавају пешадиским официрима, јер се сматра да остали родови треба да раде за рачун пешадије. Због тога се пешадиски официри често називају општевојним официрима. У централном органу постоје команданти свих родова војске осим пешадије зато што функцију команданта пешадије врши сам Генералштаб.

Таква организациона форма прихваћена је углавном и код других земаља под совјетским утицајем. Она се сада може применити нарочито у Совјетској армији због тога што величина њихове војске може обезбедити официрима штабну каријеру по линији појединих родова, тако да се и ту појављује аномалија, као што је постојање маршала артиљерије, инжењерије, јединица везе, и тсл.

По моме мишљењу, совјетски штабни систем има тај недостатак што се штабни официри (иако не припадају посебној струци) сматрају специјализованим за штабне послове. Зато такви официри великим делом теку своју каријеру у штабовима. Због тога се појављују слични недостаци као и у штабовима са официрима генералштабне струке, јер такви штабни официри немају довољно везе са трупом. Они су склони бирократским методама рада, тако да командант у штабу према таквим официрима не може да претставља довољну противтежу.

Какав је штабни официр потребан нашој Армији

За правилно и добро функционисање штаба најважније је да штабни кадрови буду добро одабрани и школовани. Зато треба вршити што строже одабирање да би се пронашли они најбољи којима се могу поверити високе командантске и штабне дужности. Тај проблем је правилно решен нашим Правилником о организацији и раду Више војне академије, који предвиђа јединствено школовање официра, како за командантске, тако и за штабне дужности. За добијање високих војних знања Правилник предвиђа два степена — Школу тактике и Ратну школу, с тим да се у првој обрађује рад јединица тактичког ранга, а у другој рад оперативно-стратешких јединица и руковођење читавим оружаним снагама земље. Поред тога, свршени

слушаоци Школе тактике могу се позивати и на посебне штабне апликационе курсеве. Избор кандидата за школе врши се по правилу путем конкурса — на основу повољних оцена, одређеног трајања командовања и успеха на пријемном испиту.

Да би се добили добри штабни официри, мора се вршити строго одабирање официра не само на пријемним испитима за школе, него и у току самог школовања. А да би се учили важност строгости при одабирању изнећу колико је висококвалификованих команданата и штабних официра потребно штабовима за попуну одређених формациских положаја.

По моме мишљењу, било би довољно ако би се у ратно доба у командама дивизија, поред команданта и начелника штаба који треба да буду са завршеном Ратном школом, налазило још 6—8 штабних официра са завршеном Школом тактике; у командама корпуса: командант, начелник штаба, заменик команданта за позадину и начелник Оперативног одељења са завршеном Ратном школом и још 8 — 10 штабних официра са завршеном Школом тактике; у командама армија — командант и 10—12 штабних официра са завршеном Ратном школом и бар исто толики број са завршеном Школом тактике.

Поред тога, у централном органу сви начелници отсека, одељења, управа и старешине свих организационих јединица где су потребни официри родова војске, као и њихови заменици треба да имају завршену Ратну школу. Од осталих официра на служби бар једна половина треба да има завршену Школу тактике. У напред наведеном прорачуну узети су у обзир не само штабни официри у штабу, већ и у организационим јединицама родова војске и у општем (материјално-планском) делу позадине.

Према томе, у мирно доба требало би држати одговарајућу резерву штабних официра за оне јединице које се формирају за случај рата. Такви официри налазили би се на наставничким дужностима, на дужностима команданата пукова, батаљона (дивизиона) и командира чета (батерија, ескадрона, и тсл.). Оваквим аранжманом уједно би се омогућило и спровођење система упућивања штабних официра на командовање. Природно је да би се у ратно доба селекција официра за командантске дужности вршила на основу показаних способности у руковођењу јединицама, без обзира на школске квалификације.

Иако је присуство официра са високом војном спремом веома потребно у општим позадинским органима, јер се ту траже нарочите организационе способности, ипак многи официри наше Армије зазиру од положаја на позадинским дужностима, сматрајући их као мање важне и мање вредне. То је свакако велика заблуда, јер у условима савременог рата организациони апарат позадине (материјално-плански) мора бити састављен од официра високог општевојног образовања, као што је то случај у свим модерним армијама.

Недостатак официра за попуну означеног броја формациских места не би требало надокнађивати масовним превођењем официра кроз Школу тактике и Ратну школу, јер би то ишло на штету ква-

литета, већ би било боље да се мањак попуњава у току неколико година. После тога, даља попуна вршила би се само у оном обиму колико би износило редовно опадање штабних официра са изнетим квалификацијама.

Засада би се положијаи команданата и начелника штабова пукова, по моме мишљењу, могли давати и оним официрима, који нису завршили Школу тактике, мада би било корисније да их добијају висококвалификовани официри. На ове положаје долазили би ради командовања и они официри који су оквалификовани за вршење штабне службе.

Нама би најбоље одговарало да штабни официри остану у својим родовима, тако да се не образује никаква посебна генералштабна струка, нити систем повремениог — посебно обележеног генералштабног официра. Исто тако, официри намењени за штабне дужности не би имали никакве посебне привилегије нити посебне знаке на оделу. Самим стицањем школских квалификација они се могу боље истицати на дужностима и добијати боље оцене, па и препоруке за унапређење пре својих другова.

По моме мишљењу, нама није потребан штабни официр који би се у току школовања специјализовао само за извесне штабне послове, јер се та специјализација може стећи и практичним радом на тим штабним дужностима са допуном знања на краћим штабним курсевима.

Да се штабови не би претворили у бирократске установе, требало би за све официре — па и штабне — као услов за унапређење у виши чин предвидети да проведу извештан број година на командним дужностима, на пример за мајора: 2 године командовања четом; за пуковника: 2 године командовања батаљоном; за генерал-мајора: 2 године командовања пуком; за генерал-потпуковника и генерал-пуковника по једну годину командовања дивизијом, односно корпусом.

Штаб може добро функционисати само онда ако официри на сопственој кожи осете све тешкоће трупног живота и ако на тај начин стекну и потребно разумевање за трупу.

Поред решења проблема штабног официра, којим се решава проблем војног руковођења, по моме мишљењу, треба решити и проблем руковођења народном одбраном, у коју се морају укључити и руководиоци са грађанског сектора. Припрема за одбрану земље и извођење саме одбране захтевају да и војни и цивилни руководиоци буду прожети тежњом да се при свакој одлуци што више води рачуна о потребама народне одбране. Ако се, на пример, доносе прописи о организацији државне управе, онда се претходно мора видети како та управа треба да изгледа у ратно доба, да би се на основу тога донела одлука о њеној структури за време мира, како би се — у случају њиховог разликовања — могао обезбедити што лакши прелаз са мирнодопске на ратну организацију и сл. То се најбоље може постићи одговарајућим школовањем на највишем нивоу, где би се за школским клупама нацили заједно војни и цивилни руководиоци и

где би се заједно претресала војна, привредна, дипломатска, политичка и друга питања државног живота.

Штабни официр мора стално да има на уму да је штаб само помоћни орган команданта у вршењу његове командне и управне функције. Све што штабни официр предузима у односу на јединице и установе које су подређене команди у којој ради, он врши у име команданта, јер су те јединице и установе потчињене команданту, а не њему. Према томе, поједине организационе јединице једне команде (управе) нису претпостављене истоветним организационим јединицама подређених команди (управа). Оне су само органи команданта (начелника, управника) за вршење одређених стручних послова, а командно-управна функција припада само команданту (начелнику). Таквим схватањем односа између команди спречило би се појављивање вертикалних линија наређивања. То би значило да начелник наставног органа једне више команде није претпостављени наставном органу ниже команде, као што ни начелник инжињерије корпуса не би био претпостављени старешина начелнику инжињерије дивизије, тако да не би имали право ни да им наређују у име свога положаја. Ако би им нешто и наређивали, они би то чинили само у име. односно на основу овлашћења команданта. Многи штабни официри често заборавају напред изнета начела, те у личном саобраћају и опхођењу са старешинама или штабним официрима на служби у јединицама и установама које су потчињене њиховој команди, узимају неприкладан тон, присвајајући атрибуте командовања. Такви начини опхођења изазивају нерасположење према вишим штабовима и узајамна трвења⁵⁾. Штабни официр треба да стекне ауторитет, љубав и поштовање у нижим командама и управама предусретљивим и зналачким објашњавањима командантових заповести и пружањем помоћи да се оне тачно изврше, као и неуморним, савесним и педантним радом да би се олакшао рад нижим јединицама и установама, да би се избегла свака двосмисленост и лутање у тумачењу, односно при извршењу заповести и наређења. Штабни официр треба да буде неуморни, али тихи и скромни радник, који ће уживати у томе да се прихватају његове идеје и да се оне спровode кроз командантове заповести. За штабног радника заиста нема прикладнијег принципа за рад до: више бити но изгледати, више радити но истицати се.

Штабни официр треба да заступа и отворено изражава своје мишљење и да искрено износи своје предлоге, без обзира на то што ће претпостављени старешина у штабу можда имати друго или супротно мишљење. Треба имати у виду да су најгори они сарадници који теже да проникну у оно шта мисле претпостављене старешине

⁵⁾ Било би добро да се у таквом опхођењу примењују изрази, као на пример, „командант је наредио да поступите...“, или „приликом реферисања командант је наредио да извршите...“, или „по наређењу команданта саопштавам...“, или „у вези наређења бр... команданта (команде) припремите...“, јер би се оваквим начином опхођења дизао и ауторитет команданта, што претставља изванредно нужну чињеницу у командно-управним односима.

да би им то сервирали као своје мишљење и предлог. Зато рад у штабу треба да се одликује живом изменом мишљења и предлога, с тим да дискусија престане онога момента када командант донесе одлуку. А ту одлуку треба да прихвати сваки добро васпитани штабни официр и да је спроводи као да је његова, без обзира какво је било његово мишљење пре но што ју је командант донео.

Ако командант усвоји идеју (предлог) штабног официра, онда командантова одлука и у томе случају има пресудан значај зато што командант прима моралну одговорност за успех или неуспех остварења те идеје. А не треба заборавити да је лакше износити идеје него примати одговорност за њихово спровођење у дело. Говори се да су неки француски официри после победе на Марни 1914 године себи приписивали заслуге за ту победу зато што је она, по њиховим речима, била плод њихове идеје. На то је тадашњи врховни командант француске војске, маршал Жофр, наводно изјавио: „Пошто је на Марни извојевана победа, заслугу имају многи други само не ја. Али, да смо на Марни изгубили битку, убеђен сам да би онда био свакако крив само Жофр и нико други.“

IZAŠLA JE IZ ŠTAMPE KNJIGA

ISHRANA

VODA, OGREV I OSVETLJENJE

OD POTPUKOVNIKA VUKAŠINA ILIĆA

KNJIGA IMA 768 STRANA I MOŽE SE

DOBITI PO CENI OD 600 DINARA